

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проведена систематизація поглядів науковців стосовно місця економічного аналізу в системі управління підприємством, визначено його завдання на сучасному етапі розвитку економічних відносин

Постановка проблеми. В ринкових умовах управлінські рішення повинні базуватися на точних економічних розрахунках, глибокому та всебічному економічному аналізі. Перед тим, як прийняти те чи інше рішення, потрібно дати об'єктивну оцінку результатам господарської діяльності, визначити вплив різних чинників на розмір результативних показників, виявити всі недоліки та прорахунки, "ціну помилки", невикористані резерви, перспективи подальшого розвитку. Керівник, який прагне досягнути успіху в підприємницькій діяльності, не здійснить жодного організаційного, технічного або технологічного заходу доти, доки не буде обґрунтована його економічна доцільність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання місця економічного аналізу в системі управління підприємством досліджується у працях багатьох видатних вчених: М.І. Баканова, С.Б. Барнгольд, М.В. Дембінського, І.П. Житної, І.І. Каракоза, М.З. Кауфмана, В.В. Ковальова, І.Д. Лазаришиної, Л.А. Лахтіонової, М.В. Мельник, Є.В. Мниха, Г.В. Савицької, С.К. Татура, А.Д. Шеремета та ін. Проте в сучасних умовах висвітлення місця економічного аналізу в управлінні суб'єктом господарювання з урахуванням трансформаційних процесів економіки країни потребує додаткових досліджень, що обумовлено зміною сутнісного наповнення аналітичної науки і пов'язане із впливом факторів зовнішнього середовища.

Метою дослідження є дослідження ролі економічного аналізу в системі управління підприємством із паралельним визначенням зміни його змістовного наповнення, завдань та суб'єктів в контексті розвитку суспільно-економічних відносин.

Викладення основного матеріалу. Ефективність діяльності кожного підприємства, його конкурентоспроможність залежать передусім від того, наскільки управлінські рішення, якими підприємство керується для досягнення успіху на ринку, відповідають його вимогам. Вибір найкращого варіанту розвитку підприємства тісно пов'язаний з поточним і перспективним економічним аналізом. Прийняття оптимальних управлінських рішень потребує постійного аналізу різних варіантів економічних параметрів.

Рішення, прийняті з урахуванням результатів економічного аналізу, сприяють економічному використанню ресурсів, запобіганню зайвим витратам, уникненню прорахунків, вирішенню проблемних ситуацій. Через виявлення та реалізацію наявних можливостей збільшення і здешевлення виробництва продукції аналіз сприятиме підвищенню економічної ефективності підприємницької діяльності.

За допомогою економічного аналізу досягається швидка адаптація до змін ринкової кон'юнктури, передбачення можливих змін поведінки партнерів, уникнення невиправданого економічного ризику. Отже, аналітичний напрям в економічних науках є, ймовірно, одним з найбільш затребуваних,

оскільки ніяке дослідження в принципі не може обійтись без аналізу; разом з тим, це і один з найбільш суперечливих і неоднозначно трактованих розділів економіки. В контексті діяльності суб'єктів господарювання аналіз, виступаючи загальною функцією управління, як і бухгалтерський облік, має виключно важливе значення для будь-якого підприємства.

У суспільному виробництві економічний аналіз передує прийняттю рішень та забезпечує їх обґрунтування на основі отриманої інформації. З позиції С.Б. Барнгольц та Г.М. Тація, економічний аналіз є важливим проміжним етапом процесу управління, мета якого: дати правильну оцінку стану об'єкта та показати, наскільки цей стан відрізняється від бажаного; виявити можливості та шляхи переведення об'єкта з фактичного стану в бажаний; підготувати матеріали для вибору оптимального рішення [2, с. 3].

Керівники підприємства, працівники економічних і технічних служб будь-якого рівня управління використовують методи економічного аналізу для складання науково обґрунтованих планів, контролю за рухом виконання планів і оперативного регулювання виробництва, для ліквідації "вузьких місць" в розвитку виробництва, для об'єктивної оцінки господарської діяльності та обґрунтування економічного стимулювання виробничих колективів та окремих робітників.

Проф. А.Д. Шеремет і В.Д. Новодворський відзначають, що високий науковий рівень управління передбачає всебічний розвиток і розширення аналітичної роботи на підприємствах [13, с. 9]. Так, економічний аналіз як функція управління полягає у здійсненні діяльності, що базується на нагромадженні економічної інформації, перетворенні (інтерпретації) цієї інформації в аналітичну, і наступне її перетворення у властивій формі і відповідному часі для прийняття рішень [14, с. 70-71].

Завдання економічного аналізу в управлінні підприємством є різним в залежності від етапів управління. Перед прийняттям рішення інформація, отримана з економічного аналізу, повинна уможливити оцінку ступеня використання засобів і позицій підприємства на ринку й ефективності господарювання. Роль економічного аналізу на етапі реалізації прийняття рішень повинна полягати у наданні інформації про неправдивість і порушення в діяльності по відношенню до прийнятих за основу порівнянь (минулий період, стан, прийнятий за зразок, плановий стан, стан в подібних підприємствах). Інформація, яка отримується шляхом економічного аналізу, повинна також дозволяти здійснювати дії, що коригують процес управління відповідно до прийнятих раніше положень (рис. 1).

Рис. 1. Застосування видів економічного аналізу за часовою належністю в процесі прийняття рішень

Наступні етапи прийняття рішень вимагають застосування різних видів аналізу. На етапі розпізнавання і формулювання проблеми повинні проводитися ретроспективний та поточний аналіз, надаючи нам інформацію про стан середовища, економічно-фінансовий стан підприємства, а також діяльності його підсистем.

Натомість етап опрацювання можливих варіантів рішень, їх оцінка і вибір оптимального повинен ґрунтуватися на перспективному довгостроковому аналізі, який спрямований на прогнозування і застосування критеріїв та методів оцінки опрацьованих варіантів. Контроль реалізації та оцінки ефектів від прийнятих рішень слід проводити опираючись на аналіз досягнутого стану, але до поточної оцінки і контролю необхідним є також проведення перспективного короткострокового аналізу.

Після закінчення реалізації прийнятих раніше рішень використання аналізу полягає в оцінці покращання ефективності господарювання підприємства, його фінансового та майнового становища, зміцнення позиції на ринку і збільшення його вартості. На основі результатів аналізу розроблюються та обґрунтовуються управлінські рішення. Економічний аналіз передуює рішенням і діям, обґрунтовує їх та є основою наукового управління виробництвом. Таким чином, економічний аналіз забезпечує науковість прийняття рішень.

Економічний аналіз займає суттєве місце в забезпеченні виконання найважливішої вимоги до управлінських рішень – наукового обґрунтування варіантів таких рішень, які б забезпечили досягнення максимальних економічних результатів за мінімальних витрат ресурсів. На думку Б.Г. Літвак “Ефективне управлінське рішення, як правило, є поєднанням професіоналізму менеджера і його мистецтва керівника, оскільки, як справедливо вважають провідні спеціалісти у галузі прийняття управлінських рішень, прийняття рішень є одночасно і наукою, і мистецтвом” [5, с. 47]. Аналогічний підхід і до управління

фінансами: “Практичну діяльність, пов’язану з управлінням фінансами, можна поділити на дві основні частини: фінансовий аналіз, який включає проведення необхідних фінансових розрахунків, і прийняття фінансових рішень” [10, с. 4].

Автор С.Г. Кафлевська визначає, що “економічний аналіз займає суттєве місце в забезпеченні виконання найважливішої вимоги до управлінських рішень – наукового обґрунтування варіантів таких рішень, які б забезпечили досягнення максимальних економічних результатів за мінімальних витрат ресурсів” [3, с. 155]. Підтримуємо думку В.Ю. Маляревського, що “... Управлінські рішення на підприємстві залежать від мети його діяльності. Тому ефективність управлінських рішень залежить від ступеня досягнення поставлених завдань [6, с. 218].

Отже, визначимо, чим повинен виступати економічний аналіз на підприємстві. По-перше, як елемент системи управління, він слугує основою виявлення недоліків і резервів у виробничій діяльності, підвищення ефективності використання виробничих ресурсів внаслідок застосування ресурсозберігаючих технологій та підвищення виробничої дисципліни, пошук нових резервів зменшення собівартості та збільшення обсягів виробництва. По-друге, як інформаційне забезпечення, він повинен охоплювати результати дій всіх інших функцій управління, базуватися на фактах їх прояву, переробляти та видавати нову інформацію про стан діяльності підприємства та сприяти роботі управління і контролю як внутрішньому, так і зовнішньому.

Однак економічний аналіз в управлінні не виконує свою роль автономно. Він взаємопов’язаний з іншими функціями, впливає на розвиток і удосконалення їх, а під впливом вимог інших функцій розвивається і сам. Виходячи з того, що в системі ринкових відносин функції управління наповнюються новим змістом, обґрунтовано взаємозв’язок аналізу з ними (див. табл. 1).

Таблиця 1. Зв'язок економічного аналізу з функціями управління

Функція управління	Характеристика зв'язку
1	2
Планування ↔ Економічний аналіз	За допомогою планування визначаються напрям і зміст діяльності підприємства, його структурних підрозділів та окремих працівників, чітка постановка яких впливає на проведення та результати проведеного аналізу. Аналіз попередніх планів безпосередньо пов'язаний з плануванням в майбутньому. У свою чергу планування не може здійснюватися без проведення аналізу зовнішнього середовища
Організація ↔ Економічний аналіз	Організаційна структура підприємства як прояв організації на підприємстві постійно змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Постійним є аналіз та оцінювання діючих організаційних структур з метою їх удосконалення. У свою чергу результати економічного аналізу визначають порядок організації діяльності підприємства в майбутньому
Мотивація ↔ Економічний аналіз	При застосуванні мотиваційних засобів слід чітко проаналізувати, чи доцільні вони для підвищення ефективності праці та всього виробничого процесу в цілому. Отримані результати економічного аналізу відображають картину діяльності підприємства та спонукають працівників до підвищення продуктивності праці
Контроль ↔ Економічний аналіз	Здійснення контролю неможливе без економічного аналізу використання ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових) підприємства за звітний період. Наступний аналіз проводиться, враховуючи здійснені контрольні дії в попередньому періоді
Координація ↔ Економічний аналіз	Координація або регулювання робіт в тій чи іншій мірі передбачає використання форм і методів економічного аналізу, а також тісно пов'язана з оперативним аналізом зробленого. Чітко організована аналітична робота є одним з основним факторів, який впливає на ефективне виконання поставлених завдань такої функції управління як координація

Таким чином, економічний аналіз є важливим елементом в системі управління, дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки науково обґрунтованих планів та управлінських рішень.

Не можна погодитися з проф. А.Д. Шереметом та В.Д. Новодворським, що економічний аналіз є важливою функцією управління господарською діяльністю підприємств [13, с. 8-14], оскільки економічний аналіз частково присутній в усіх функціях управління і без його присутності будь-яка з функцій управління не може ефективно діяти в управлінні підприємством. “Тому відповідно ускладненню й розвитку управління повинен розвиватися і вдосконалюватися економічний аналіз, його, як науки, дві органічні складові частини – теоретичні основи та методика проведення практичної аналітичної роботи” [4, с 7-8].

У процесі управління економічний аналіз є елементом як прямого, так і зворотного зв'язку між керуючою і керованою системами. Керівний орган передає інформацію на об'єкт управління, який, змінюючи свій стан, через зворотній зв'язок повідомляє керуючому органу про результати виконання команди і про свій новий стан. При цьому, якщо у прямому зв'язку економічний аналіз забезпечує параметри можливого впливу на об'єкт управління, то у зворотному – дає оцінку ефективності такого впливу та доцільності його коригування.

Широко застосовуючи економічний аналіз, управління виробництвом у свою чергу пред'являє до нього певні вимоги, в тому числі і ті, що відносяться до організації економічного аналізу в галузях економічної діяльності. Перша вимога полягає в тому, що всі функціональні служби управління в будь-якій галузі

економічної діяльності повинні займатися проведенням економічного аналізу. Сутність другої – в тому, що для досягнення загального управління роботою з проведення економічного аналізу, виконання комплексного економічного аналізу обов'язково повинні створюватися і спеціальні служби або виділятися відповідні особи для проведення економічного аналізу в підрозділах всіх рівнів. Підтримуємо позицію проф. А.Д. Шеремета і Н.М. Заваріхіна щодо непогодження з думкою статистиків, що зустрічається до теперішнього часу про те, що проведення економічного аналізу – це лише функція статистиків, а розвиток теорії економічного аналізу – справа статистичної науки [12, с. 40].

Економічний аналіз розглядаємо як наукову і практичну діяльність, навчальну дисципліну (рис. 2). Предметом будь-якої науки прийнято вважати сферу дослідження. Аналітична наука досліджує результати господарської діяльності підприємств, яка складається із таких процесів як постачання, виробництво і реалізація. У здійсненні господарських процесів приймають участь засоби і предмети праці, робоча сила. Господарські процеси виконуються за певних умов, які впливають на фінансові результати.

Вивчення результатів діяльності всього підприємства з метою виявлення резервів, викликає необхідність досліджувати роботу нижчих ланок виробництва, оскільки за загальними показниками можуть приховуватись як успіхи, так і недоліки.

Економічний аналіз – функціональна наука, основним призначенням якої є забезпечення потреб практики. Дійсна користь полягає у виявленні невикористаних резервів на всіх стадіях виробничого процесу; в порівнянні з досягнутим рівнем, збільшення обсягу реалізації продукції та підвищення її якості, поліпшення використання виробничих ресурсів і зниження собівартості продукції, підвищення рентабельності та збільшення прибутку підприємства; розробці заходів щодо їх використання.

Для цього економічний аналіз розробляє методи, які дають можливість суспільству оцінити виконання підприємством їх вимог; методики оцінки результатів діяльності суб'єкта господарювання як складовою формування суспільного благоустрою; оцінює достовірність обліково-економічної інформації. Оскільки господарські рішення, прийняті на основі недостовірної інформації, направлені як на зовнішнє навколишнє середовище, так і всередину підприємства, порушують інтереси суспільства, негативно впливають на майбутнє підприємства та їх власників. Тобто предметом економічного аналізу як науки є удосконалення і розвиток його методології. Як зазначає І.В. Спільник, “фундаменталізм аналізу полягає у глобальності його предмету, яким є кількісне та якісне вимірювання прямих і непрямих, часткових та всезагальних причинно-наслідкових зв'язків у часі і просторі. Зміст аналізу – у розкритті суті та внутрішньої природи або закономірності розвитку явищ та процесів. Його корені сягають теорії системних досліджень та комплексної оцінки, пізнання сили і характеру взаємозв'язку та взаємообумовленості. Синтез різнопланових та різносторонніх досліджень під егідою єдності предмету та методології є підставою для збереження єдності та подальшого розвитку аналізу як цілісної науки, що має право на самостійне існування” [8, с. 488-489].

Зміст економічного аналізу як практичної діяльності визначається сукупністю методів, які адекватно застосовуються для вивчення важливих питань господарської діяльності відповідно до завдань управління, тобто дослідження динаміки, темпів, напрямів, причинних зв'язків і залежностей економічних явищ і процесів на підприємстві. У результаті формується достовірна інформаційна база, яка є основою розвитку соціального обліку, економічного аналізу, аудиту, за допомогою яких і контролюється виконання вимог національного законодавства і суспільства в цілому.

Відповідно предмет економічного аналізу як практичної діяльності – кількісне та якісне вимірювання прямих і непрямих, часткових і всезагальних причинно-наслідкових зв'язків у часі та просторі, тобто розкриття суті та внутрішньої природи або закономірності розвитку явищ і процесів, які відбуваються у господарській діяльності підприємства.

Викладання економічного аналізу у ВНЗ дає можливість сформувати знання і практичні навички, що базуються на наукових досягненнях, щодо організації та методики проведення економічного аналізу.

Рис. 2. Запропоноване розмежування об'єктів, предмету, завдань і суб'єктів економічного аналізу за трьома формами прояву

Завдання, які висувалися до економічного аналізу за часів планово-адміністративної економіки та завдання, вирішенням яких займається економічний аналіз на сучасному етапі, суттєво відрізняються¹.

¹ Детальніше див. Райковська І.Т. Трансформація завдань економічного аналізу // Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева. Збірник тез та текстів виступів на Четвертій всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі

Якщо за часів планово-адміністративної економіки головним завданням економічного аналізу, що виділяється всіма авторами, була оцінка обґрунтованості та якості виконання державних планів, вивчення причин відхилення фактичних показників від запланованих державою, то з переходом до ринкових відносин на підприємствах різних форм власності, крім державної, планування показників господарської діяльності здійснюється керівництвом підприємства самостійно.

За даних умов господарювання зростає відповідальність та зацікавленість підприємства у кінцевих результатах свого господарювання, підприємства стають не зацікавлені у випуску неконкурентоспроможної продукції, оскільки наслідком дотримання такої стратегії розвитку буде отримання підприємством збитків від господарської діяльності, що у кінцевому підсумку призведе до банкрутства підприємства. Виконання кожного із завдань економічного аналізу підпорядковується одній цілі – підвищенню ефективності та прибутковості господарської діяльності.

Виходячи з вищенаведеного, економічний аналіз як наука є певною системою, яка має певний набір завдань, що між собою знаходяться в певній підпорядкованості. Наведемо “дерево” завдань економічного аналізу (див. рис. 3).

Відповідно до основ менеджменту “дерево цілей” – графічне відтворення процесу, що визначає альтернативні рішення, стану природи і їхні відповідні імовірності віддачі для кожної комбінації альтернатив. Воно є одним із засобів, що використовуються для обґрунтування нових рішень про вибір чи коригування потужності операційної системи, а також для розв’язання широкого ряду інших проблем керування операційною системою [9, с. 315].

Використання “дерева завдань” в

економічному аналізі обґрунтовується тим, що за його допомогою визначаються всі можливі альтернативи рішень та ураховуються всі внутрішні та зовнішні фактори і причини, що зумовили позитивні та негативні зміни у діяльності суб’єкта господарювання. Уточнення та доповнення завдань обумовлено також характером методики економічного аналізу, яка раніше носила ретроспективний характер (на основі її застосування не можна було внести корективи у діяльність суб’єкта господарювання, розробляти та приймати управлінські рішення, спрямовані на отримання кращих результатів господарської діяльності при мінімальних витратах ресурсів). Отже, запропонований перелік завдань економічного аналізу дає можливість зміни порядку його проведення відповідно до нових економічних умов.

Отже, економічний аналіз є функціональною, прикладною наукою, що має дві складові – систему знань і систему конкретного їх використання для підготовки вихідної інформації з удосконалення управління розвитком підприємств. Для забезпечення цього необхідна чітке групування суб’єктів економічного аналізу.

Соколовською З.Н. запропоновано групування суб’єктів економічного аналізу, у якому за основу класифікації обрано три ознаки: основні елементи ринку (виробники й покупці); елементи інфраструктури ринку (біржі, банки, страхові компанії, торговельні організації, аудиторські служби та інші комерційні структури); некомерційні організації (чистий дохід яких не розподіляють серед їх членів або осіб, які здійснюють контроль над ними (лікарні, бібліотеки, музеї тощо)) [7, с. 166].

Якщо розглядати суб’єкта економічного аналізу як наукової діяльності, тут все зрозуміло і не виникає суперечностей. Ним є дослідник (аналітик), який займається розробкою теоретичних основ цієї науки.

бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – С. 64-65.

Викладання аналізу неможливе без теоретичними основами економічного викладачів і студентів, взаємодія яких дає аналізу для використання на практиці. можливість студентам оволодівати

Рис. 3. "Дерево завдань" економічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання: фрагментарний розріз

Систематизувавши та доопрацювавши відвантаження та реалізації, щомісячна наробки А. Апчерча [1, с. 39], інформація по відвантаженій та реалізованій проф. А.Д. Шеремета [11, с. 21] та інших продукції, дебіторській та кредиторській авторів наведемо узагальнену характеристику заборгованості, відомості про фактично суб'єктів економічного аналізу (табл. 2). нараховану заробітну плату за категоріями працівників, проект штатного розкладу, розрахунки за податками для складання бюджету підприємства з пояснювальною запискою тощо.

Джерелами іншої інформації, необхідної для проведення економічного аналізу, що використовуються підрозділами підприємства, можуть бути наступні: дані для розрахунків економічних проектів, про вартість сировини, щоденні відомості з виконання плану

У діяльності підприємства суб'єктів економічного аналізу поділяємо на три групи (див. рис. 2):

– особи, які організують аналітичну роботу – особи, які визначають економічну доцільність будь-якого організаційного, технічного або технологічного заходу (головний бухгалтер, заступник керівника з економічних питань, начальник відділу економічного аналізу, начальник фінансового відділу, технічний керівник, економіст, бухгалтер-аналітик, головний економіст, начальник планово-економічного відділу, заступник головного бухгалтера). Основним вкладом суб'єктів, що організують аналітичну роботу, є знання своєї справи і вміння керувати;

– особи, які проводять економічний аналіз – аналітик (на промислових підприємствах суб'єктами проведення економічного аналізу можуть бути головний бухгалтер, працівники фінансового відділу,

економіст, бухгалтер-аналітик, головний економіст, начальник планово-економічного відділу, заступник головного бухгалтера та ін.). Його аналітичні дії погоджуються з потребами (інтересами) користувачів (як зовнішніх, так і внутрішніх). Оптимальною є ситуація, коли такий користувач сам є безпосереднім аналітиком, а не використовує готові аналітичні звіти, висновки яких, зазвичай, є суб'єктивними;

– особи, які отримують інформацію за результатами аналізу – внутрішні (власники, акціонери, керівники) і зовнішні (покупці, податкові органи, урядові органи, статистичні органи, постачальники, кредитори) користувачі.

Власник як внутрішній користувач може бути як управлінцем, так і не управлінцем. У першому випадку (1) він здійснює управління і організацію аналізу самостійно, а в другому (2) наймає особу, яка цим займається (рис. 4).

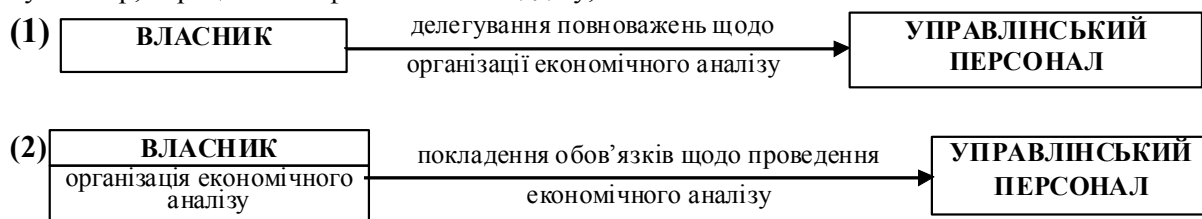

Рис. 4. Взаємовідносини власника та управлінського персоналу щодо організації та проведення економічного аналізу

Кожен суб'єкт аналізу вивчає інформацію виходячи із своїх інтересів. Так, власникам необхідно визначити збільшення або зменшення частки власного капіталу та оцінити ефективність використання ресурсів адміністрацією підприємства; акціонерам – вигідність зроблених інвестицій в підприємство, оцінка ступеня ризику та перспектив виплати дивідендів; керівництву – визначення напряму коригування фінансової політики підприємства, оцінки виробничої та фінансової діяльності, прийняття управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, з наведеного вище можна зробити наступні висновки. По-перше, становлення прямого і зворотного інформаційних потоків в управлінні можливе лише на базі аналітичних досліджень, які є підґрунтям для здійснення впливу на об'єкт управління і надання оцінки ефективності

такого впливу. По-друге, з метою повної реалізації функцій економічного аналізу побудовано “дерево завдань” економічного аналізу діяльності суб'єкта господарювання, структурованих та ієрархічно впорядкованих відповідно до розміру підприємства, видів його діяльності, способу побудови організаційної структури управління. Це дозволяє визначити порядок організації та розробити методіку економічного аналізу для найбільш повного виконання завдань. По-третє, економічний аналіз розглядаємо як наукову та практичну діяльність, навчальний предмет. Розширення складу досліджуваних об'єктів економічного аналізу, виконуваних завдань, технічних прийомів призводить до розширення його предмету. Основним призначенням аналітичної науки є забезпечення потреб практики, тому предметом економічного аналізу як галузі наукових знань є удосконалення і розвиток його

методології. Практична цінність економічного аналізу полягає в забезпеченні об'єктивної оцінки стану об'єкта, що аналізується, та сприяттні обґрунтуванню управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стійкого та ефективного функціонування суб'єкта господарювання різних рівнів. Для забезпечення достовірності проведеного аналізу слід мати теоретичні знання і практичні навички щодо організації і методики економічного аналізу, що відповідає призначенню аналізу як навчальної дисципліни.

Відповідно суб'єктами економічного аналізу як галузі наукових знань є дослідник (аналітик), який займається розробкою теоретичних основ цієї науки; практичної діяльності – виконавці (особи, які його організують і проводять) і користувачі (отримують інформацію за результатами аналізу); навчальної дисципліни – викладачі економічного профілю і студенти, співпраця яких дає можливість студентам оволодівати навичками організації і проведення економічного аналізу для використання у практичній діяльності.

Список використаної літератури:

1. *Апчерч А.* Управленческий учет: принципы и практика: Пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 952 с.
2. *Барнгольц С.Б., Ветчинин В.Г., Ламыкин И.А., Тацкий Г.М.* Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений / Под ред. С.Б. Барнгольц и Г.М. Тацья. – М.: Финансы, 1975. – 518 с.
3. *Кафлевська С.Г.* Ефективність прийняття управлінських рішень на основі економічного аналізу // Проблемы теории и практики учета, аудита, анализа и пути их решения: Материалы. Всеукраинской науч.-метод. конф. 6-8 мая 2003 г. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2002. – С. 153-155.
4. *Ковбасюк М.* Нове у змісті економічного аналізу в зв'язку з переходом до ринку // Бухгалтерський облік і аудит. – 1994. – № 9. – С. 7-8.
5. *Литвак Б.Г.* Разработка управленческого решения: Учебник. – М.: Дело, 2000. – 392 с.
6. *Маляревский В.Ю.* Оценка эффективности управленческих решений // Проблемы теории и практики учета, аудита, анализа и пути их решения: Материалы Всеукраинской науч.-метод. конф. 6-8 мая 2003 г. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2002. – С. 218-219.
7. *Ниніаліди О.Ю.* Формування засад аналізу фінансового стану в контексті розвитку теорії економічного аналізу // Регіональні перспективи. – 2001. – № 2-3 (15-16). – С. 166-166.
8. *Спільник І.В.* Економічний аналіз як галузь економічної науки // Трансформація курсу “Економічний аналіз діяльності підприємства”: Тези доповідей між нар. наук.-метод. конф. 16-17 трав. 2002 р. / Відпр. за вип. Л.М. Кіндрацька. – К: КНЕУ, 2002. – С. 486-490.
9. *Сумець О.М.* Основи операційного менеджменту: Підручник / За ред. проф. О.Л. Яременка. – К.: ВД “Професіонал”, 2005. – 416 с.
10. *Фінанси підприємства: Підручник / Кер. авт. колективу і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін.* – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
11. *Шеремет А.Д.* Теория экономического анализа: Учебник. – 2-е изд., доп. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 366 с.
12. *Шеремет А.Д., Заварихин Н.М.* – В.И. Ленин об экономическом анализе в управлении социалистическим производством // Бухгалтерский учет. – 1980. – № 4. – С. 38-40.
13. *Шеремет А.Д., Новодворский В.Д.* Экономический анализ и управление производством // Бухгалтерский учет. – № 2. – 1974. – С. 8-14.
14. *Wysocka E.* Analiza ekonomiczna jako źródło informacji o przedsiębiorstwie // Informacja w zarządzaniu przedsiębiorstwem: pozyskiwanie, wykorzystanie i ochrona (wybrane problemy teorii i praktyki) / Redaktorzy R. Borowiecki, M. Kwieciński. – Zakamycze, 2003. – 506 s.

РАЙКОВСЬКА Інна Тадеушівна – доцент кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- теорія та методологія економічного аналізу;
- проблеми теорії бухгалтерського обліку

Таблиця 2. Суб'єкти економічного аналізу: вклад, напрями використання інформації, дії та методи досягнення цілей

Класи суб'єктів	Вимоги компенсації	Напрями використання інформації	Джерела інформації	Дії суб'єкта для ефективного проведення аналізу	Методи і технології аналітичних досліджень
1	2	3	4	5	6
Суб'єкти проведення аналізу					
Заступник керівника з економічної роботи (головний економіст)	Заробітна плата, включаючи надбавки	Оцінка підприємства з позиції макроекономічних індикаторів	Фінансова звітність, пояснювальна записка, аудиторський висновок	Загальне керівництво аналітичною роботою на підприємстві за рахунок знання справи та вміння керувати	Інформаційні огляди, проекти, звіти, довідки
Головний бухгалтер	Заробітна плата, включаючи надбавки	Фінансові результати підприємства	Фінансова звітність, пояснювальна записка, аудиторський висновок	Загальне керівництво аналітичною роботою на підприємстві або в бухгалтерії за рахунок знання своєї справи та вміння керувати	Інформаційні огляди, проекти, звіти, довідки
Персонал: (економісти, плановики, бухгалтери, якщо необхідно працівники інших професій)	Заробітна плата, премії, соціальні умови	Оцінка стабільності і рентабельності діяльності підприємства з метою визначення перспективи своєї зайнятості, отримання фінансових та інших пільг і виплат від підприємства	Фінансова звітність, інша інформація	Безпосереднє виконання аналітичних процедур з використанням різних методик та допоміжних матеріалів	Комп'ютерні програми зі здійснення аналітичних процедур
Аудитори, працівники банків й адміністрації, відомчі ревізори, податкові інспектори *	Заробітна плата	Оцінка фінансового стану підприємства	Фінансова звітність, інша інформація	Безпосереднє виконання замовленої роботи найвищим професіоналізмом і з використанням різних методик та допоміжних матеріалів	Методи експертних оцінок
Суб'єкти аналізу як користувачі його результатів					
<i>ВНУТРІШНІ</i>					

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Власники	Дивіденди	Коригування фінансової політики підприємства, оцінка отриманих фінансових результатів і фінансової стійкості	Фінансова звітність, пояснювальна записка, аудиторський висновок, положення про облікову політику підприємства	Оцінка загроз підприємства зі сторони змін зовнішнього середовища і поведінки конкурентів, встановлення вимог до інформації, яку отримують за результатами аналізу	Сценарій розвитку, моделі прийняття рішень, методи оцінки варіантів
Акціонери	Дивіденди	Оцінка адекватності доходу, ступеня ризику, зроблених інвестицій, оцінка перспектив виплати дивідендів	Фінансова звітність, пояснювальна записка	Здійснення прогнозів динаміки параметрів ринку, параметрів підприємства, встановлення вимог до інформації, яку отримують за результатами аналізу	Операційні дослідження
Керівники (адміністрація)	Заробітна плата та частка прибутку понад окладу	Ведення господарської діяльності, коригування фінансової політики підприємства, оцінка ефективності виробничої та фінансової діяльності, прийняття управлінських та фінансових рішень	Внутрішні звіти підприємства, фінансова звітність, пояснювальна записка, положення про облікову політику підприємства	Здійснення прогнозів динаміки параметрів ринку, параметрів підприємства	Сценарій розвитку, моделі прийняття рішень, методи оцінки варіантів
ЗОВНІШНІ					
Покупці (клієнти)	Договірна ціна	Оцінка того, наскільки довго підприємство зможе продовжувати свою діяльність (фінансового стану), тобто оцінка надійності наступних поставок	Фінансова звітність	Оцінка показників збуту продукції в динаміці	Портфель замовлень
Податкові органи	Сплата податків повністю і в строк	Оцінка того, наскільки практика оподаткування сприяє веденню ділової активності, фінансові результати підприємства	Фінансова звітність, податкова звітність	Розрахунок показників ділової активності та рентабельності	Метод порівняння (абсолютні, відносні відхилення, пунктів структури), динаміка

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Урядові органи	Податки та збори	Оподаткування, прийняття висновку про неплатоспроможність та банкрутство	Фінансова звітність, податкова звітність	Організація роботи статистичних органів та застосування економічних важелів	Статистичні та управлінські методи
Статистичні органи	Оцінка розвитку регіонів, галузей економічної діяльності	Статистичні узагальнення	Статистична звітність, фінансова звітність	Зведені таблиці за галузями	Статистичні оцінки
Постачальники засобів та предметів праці	Договірна ціна	Фінансовий стан підприємства в частині ймовірності, обсягу та вартості майбутніх замовлень	Фінансова звітність	Визначення наявності ресурсів для оплати поставок	Методи теорії запасів, теорії масового обслуговування
Кредитори	Проценти	Визначення наявності ресурсів для сплати кредитів і виплати процентів, тобто здатності підприємства мобілізувати грошову готівку, щоб сплатити борги	Фінансова звітність, спеціальні довідки	Розрахунок коефіцієнтів ліквідності (платоспроможності)	Аналіз ризику
Аудиторські фірми	Оплата праці	Підтвердження правомірності і законності здійснених господарських операцій орієнтовані в своїх інформаційних потребах на оцінку здійснюваної облікової політики, поточної економічної спроможності підприємства	Фінансова звітність, внутрішні звіти підприємства	Надання підприємству професійної допомоги, складання робочих та підсумкових документів	Методи експертних оцінок

* Ці особи можуть бути аналітиками, якщо аналіз виконують зовнішні організації